NOMADIC GYPSIES, VAGRANCY AND POPULATION MOVEMENTS IN THE INTERWAR PERIOD, IN HUNEDOARA DISTRICT

Dan-Victor Trufaș
PhD. student, „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:In the interwar period, Hunedoara district had population movements outside and within the county. These population mouvements were almost permanent and caused great concern among local government. Documents from that period speak of a generalized vagrancy. It overlaps the issue of criminality, witch means „civil" crimes and actions against the state. Anyone could be considered a vagrant, possibly a criminal, if he could not prove his domicile within the county. They were suspected of vagrancy many workers, monks, evangelical pastors, sports hunters, prostitutes, tourists. The very difficult situation politically and socially explains this attitude. The nomadic Gypsies were in this typology because they did not have a home and often did not have a stable occupation to prove.

Keywords: nomadic Gypsies, vagrancy, Hunedoara district, interwar period, population mouvements;

În acest articol vom prezenta informații adunate din documentele de arhivă corespunzătoare Județului Hunedoara, în perioada interbelică, referitoare la o problemă percepută în epocă drept deosebit de apăsătoare: mișcările de populație și vagabondajul. Cele două aspecte par diferite, însă legătura între cele două fenomene a fost făcută permanent în epocă și se cere discutată. De asemenea vom încerca raportarea nomadismului grupurilor de țigani la problema generală amintită. Situația țiganilor sedentarizați și integrați parțial sau total în rîndul comunităților locale, e un subiect pe care nu îl vom dezbate în prezentul articol, rezumîndu-ne la cei nomazi [1].

În perioada interbelică, mișcările populației chiar dacă nu erau întotdeauna masive, îngrijorau prin permanența lor, creînd percepția unei instabilități sociale și politice. Dacă războiul și problemele socio-economice duceau la inevitabile migrații interne, caracterul industrial pe care îl aveau deja anumite zone din județul Hunedoara reprezentau, de asemenea, o atracție pentru românii care voiau să își găsească o slujbă. Harta etnică a județului era, încă dinainte de 1918, neomogenă și prezenta particularități etnice deosebite. La toate acestea se adăuga schimbarea situației politice în Transilvania care a făcut ca, brusc, o parte însemnată a populației transilvănene, minoritățile etnice în special, să nu se mai poată considera întrutotul „acasă". Astfel, mai ales în cazul etnicilor maghiari, imediat după încheierea războiului, se punea problema plecării, sau a rămînerii în noile granițe, această ultimă variantă (preferată în cele mai multe cazuri, de altfel) presupunînd depunerea jurămîntului față de noua patrie. Problemele de „încredere" reciprocă între români și „ceilalți" treceau, astfel, la un alt nivel, de pe poziții diferite. Toate acestea pe fondul unor frămîntări politice externe care continuau să fie incandescente și care alimentau permanent temeri și îngrijorări.

[1] În prezentul articol vom folosi cu precădere etnonimul *țigan*, datorită identificării lui în majoritatea documentelor relevante pentru studiul nostru, din interbelic. Referirea la rromii nomazi se făcea exclusiv folosindu-se termenul *țigani*, cel de *romi* a fost identificat în documente referitoare la cei sedentari, integrați în societatea hunedoreană;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

Societate hunedoreană interbelică

Problemele existente la nivelul comunității locale țineau de aspectele siguranței personale, a infracționalității care putea scăpa de sub control, a transmiterii epidemiilor, a riscurilor exercitării de acțiuni subversive la adresa statului, inclusiv propagandă religioasă „sectantă" considerată dăunătoare, dificultatea identificării și găsirii recruților, precum și probleme de ordin economic pentru administrația locală, greu încercată. De asemenea, se proceda la diverse colonizări ale unor grupuri de populație, nu neapărat pe criterii etnice. Transportul *„de persoane și bagaje ale coloniștilor din oricare părți ale țării, ca împroprietăriți, se va face gratuit",* specifica un document din 1929. [2]

Pentru a exemplifica fiecare din aspectele amintite, facem apel la documentele emise de autoritățile locale, deosebit de relevante. Astfel, un român din comuna Stoineasa se mutase la Deva, iar primăria comunală informa primăria Deva asupra faptelor săvîrșite de respectivul. Se pare că era vorba de omor, tentativă de omor și alte violențe. Ideea de bază era că *„nu l-au mai ținut oamenii în sat",* făcîndu-se recomandarea către edilul Devei: *„să-l luați la întrebare"*[3].

Privitor la riscul epidemiologic, încă din 1920 se făceau numeroase rapoarte cu privire la *„călători veniți din zonele afectate de ciumă și holeră"* și la diferite grupuri de tranzit care trebuiau ținute sub supraveghere [4]. În 1928, pe fondul pericolului răspîndirii ciumei dinspre teritoriile vecine, se interzicea introducerea în țară a lucrătorilor în grup (în același text numiți și *„lucrători vagabonzi*") și a imigranților[5].

Bugetele locale erau și ele greu încercate, o privire per ansamblu a sumelor de bani alocate de primăriile localităților din județul Hunedoara arată faptul că, la rubrica „copii găsiți" nu toate primăriile aveau prevăzute sume de bani, ci doar la rubrica „copii orfani/invalizi", aceștia avînd prioritate și fiind, practic, copiii soldaților de pe front[6]. De asemenea, Ministerul de Război aducea la cunoștință Prefecturii Hunedoara faptul că *„indivizii care nu aveau domiciliul stabil în zona frontierei înainte de război pot înlesni legăturile cu unii curieri ai organizațiilor subversive"* [7]. Evident, nu era vorba doar de zonele de frontieră, suspecții de spionaj fiind oricare străini, prin asta înțelegîndu-se atît cei veniți din afara țării, cît și cei veniți din afara județului, sau reprezentanți ai unor etnii „băștinașe" suspectate că ar putea simpatiza cu străinii, cu diferite activități, de la prostituate pînă la vînători sportivi și misionari ai bisericilor evanghelice. Și nu doar aceștia ! Organele de ordine documentau în 1926 în Orăștie activitatea unui *„pretins călugăr de la o mănăstire din Neamț" care făcea propagandă antisemită"*[8]. *Cîțiva ani mai tîrziu,* Mitropolia Ungro-Vlahiei trimitea o atenționare în întreaga țară cu privire la unii călugări *„care vagabondează prin orașe și comune, fără învoire scrisă și îndeamnă populația la neascultare"*[9]. Mai exact, un caz local era cel al unui preot ortodox „vagabond", B. Drăgutin, din comuna Sulighete, care *„agita credincioșii împotriva autorităților bisericești"* era intens discutat în rapoartele vremii, mai ales datorită susținerii din partea credincioșilor. Avea să fie trimis („expulzat" oarecum) la Severin [10].

[2]Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale (în continuare SJHAN), Fond Prefectura Județului Hunedoara 1919-1929, dosar 245/1926, f. 2;
[3]SJHAN, Fond Primăria Orașului Deva 1880-1990, dosar 5/1924, f. 384;
[4]SJHAN, Fond Primăria Orașului Hațeg 1913-1989, dosar 4/1920, ff. 60, 101;
[5]SJHAN, Fond Prefectura Județului Hunedoara 1919-1929, dosar 7/1928, ff. 1-4;
[6]Ibidem, dosar 104/1926, ff. 1-130;
[7]Ibidem, dosar 114/1926, f. 2;
[8] SJHAN, Fond Chestura de Poliție Deva 1919-1946, dosar 1/1922-2928, f. 362;
[9]SJHAN, Fond Comisariatul de Poliție Hunedoara, dosar 12/1934, f. 77;
[10] SJHAN, Fond Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942, dosar 61/1934, f. 226;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

Pentru a ilustra varietatea populației sub aspect etnic și al originii ca loc de naștere, existentă în județul Hunedoara în perioada interbelică, cu precădere cazul anumitor zone din județ, citățm în continuare cîteva surse arhivistice.

Astfel, În 1924 funcționarii primăriei Petroșani și ai celorlalte instituții publice locale erau, potrivit statisticilor de diferite naționalități: români, germani, maghiari, evrei. Se întocmeau tabele cu originea lor (locul de proveniență), mulți nefiind născuți în județul Hunedoara, specificîndu-se dacă au domiciliul stabil[11]. Un alt document vorbea, în 1926, despre „*aglomerația de muncitori din Valea Jiului (...) veniți din toate regiunile țării, suprapopulația locuințelor, munca istovitoare, alcoolul",* rezistența organismului fiind afectată la aceștia[12]. Membrii sindicatelor muncitorilor, la Lupeni, în 1929 erau: români, maghiari, germani, polonezi [13]. Un alt document se referea la bîlciul din Petroșani unde veneau regulat comercianți din județul Gorj[14].

Angajarea muncitorilor din alte zone în exploatările miniere din Valea Jiului se pare că era o practica mai veche, dar se lega și de plecarea hunedorenilor la muncă în străinătate, în diferite țări ale Europei, chiar în America (în special în america de Sud: Brazilia, Argentina). Astfel, în corespondența dintre episcopul Vasile, de la Lugoj și protopopul hunedorean Ioan Pop, încă din anii premergători Marii Uniri, în 1907, găsim următoarea prezentare a situației emigranților transilvăneni în America[15]: „*este datoria tuturor care îți iubesc patria, neamul și biserica să se ocupe cu chestia emigrărilor (...) pentru a o opri (...) pînă acum emigrările au avut ca explicație munca prost plătită sau faptul că nu se capătă de lucru (...) astăzi împrejurările s-au schimbat și prețul muncii a ajuns aproape egal cu cel din America (...) dorința noastră, a clerului, să luminăm pe credincioșii noștri și să-i reținem de la emigrări (...) iubirea de Dumnezeu, de limbă, lege și moșie (...) văzînd cum în dioceza mea, comitatul Hunedoarei societățile de mine de cărbuni din Valea Jiului sunt silite să aducă lucrători din țări străine (...) plata acestora nu e cu nimic inferioară aceleia ce o primesc lucrătorii în America"*[16]. Și în perioada interbelică, situația avea să se păstreze, deci motivele plecării românilor (și nu numai), înainte de 1918 în străinătate nu putea fi (doar) de ordin politic, ci mai ales de ordin economic. Aspectul politic e, într-adevăr, prezent și el, fiind înregistrați în perioada interbelică maghiari care plecau în străinătate (deci nu neapărat în „patria mamă, Ungaria") pentru a-și începe o nouă viață, sub impulsul noii realități politice din Transilvania. Astfel, documentele din Primăria Petroșani pentru primii ani interbelici, conțin declarații de renunțare la cetățenia română a unor etnici maghiari aceștia plecînd definitiv (majoritatea celor identificați, în Brazilia): „*declar că renunț la cetățenia română și nu mă voi mai întoarce*. De asemenea, au fost identificate și autorizații pentru comerț, temporare, pentru Europa [17].

Problema plecărilor la muncă „în afară" s-a păstrat, fiind documentată și în preajma anilor `30. *Un document din 1929, dezvăluia cum* Uniunea Muncitorilor cerea preturii plasei

[11] Din 25 de persoane din tabel, numărul românilor era majoritar (12), fiind doar 3 maghiari și 1 evreu, la ceilalți nu se specifica etnia. Interesant e că dintre toți, 7 erau originari din alte zone ale țării, vezi SJHAN, Fond Primăria Petroșani 1889-1990, dosar 1/1924, f. 32;
[12]SJHAN, Fond Prefectura Județului Hunedoara 1919-1929, dosar 56/1926, f. 3;
[13]Ibidem, dosar 111/1929, f. 34;
[14]SJHAN, Fond Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942, dosar 37, 1932, f. 5;
[15] În *Gazeta Jiului* se pubicase, vreme de cîteva săptămâni, în 1924 scrisoarea unui petroșenean plecat la muncă în Argentina. Mărturia lui zugrăvea o situație deloc plăcută a muncitorilor români, care în mare parte trebuiau să accepte munci în totală nonconcordan cu pregătirea pe care o aveau. Astfel, un ziarist din Cluj vindea bomboane „*dintr-o lădiță atîrnată la gît",* un medic bănățean lucra la un cinematograf, iar „*doamna lui, ca servitoare" vezi* Ștefan Nemecsek, *Presa hunedoreană (de la origini până în present),* volumul 2, Vulcan: Realitatea Românească, 2007, pp. 186-189;
[16]SJHAN, Fond Parohia Greco-Catolică II, dosar 1/1907, f. 35;
[17] SJHAN, Font Primăria Petroșani 1889-1990, dosar 1/1922, nenumerotat;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

Petroşani autorizaţia pentru o adunare, fiind „*un bun prilej să se poată face propagandă pentru înscrierea la lucru în Franţa"*[18]

Bulgarii, în schimb, veneau să lucreze în grădini de zarzavaturi în diferite părţi ale judeţului pentru perioade mai lungi de timp[19]. Oraşul Hunedoara stabilea taxele pentru comercianţi din piaţa oraşului, la punctul 24 al regulamentului, apărînd referiri la şatrele „*localnicilor bulgari"* care vindeau zarzavaturi, aceştia avînd, se pare, un statut special, întrucît localnicilor români nu li se permitea, pe moment, construirea de şatre, datorită problemelor cu îndiguirea rîului Cerna[20]. E documentată chiar vizita unui preot asirian, Schmun Marcus, care venise în judeţ şi a stat o lună în Deva, în căutare de ajutoare pentru refugiaţii creştini din Curdistan [21].

În aceeaşi perioadă, rapoarte detaliate cu privire la cetăţenii străini veniţi, plecaţi sau în tranzit în judeţul Hunedoara, dezvăluiau diferite etnii: unguri (majoritatea), bulgari, iugoslavi, austrieci, cehoslovaci, germani, americani, italieni, chinezi [22].

În general, documentele fac referire la o grijă deosebită pentru respectarea drepturilor fiecărui etnic în parte. Nu am găsit dovezi, pînă la sfîrşitul perioadei interbelice ale unor politici oficiale opresive şi discriminatorii pe criterii etnice. Un exemplu, pentru primii ani interbelici îl poate constituit cazul unui prizonier rus prins de armata austro-ungară. Acesta muncise la Balomir, fusese spitalizat la Alba-Iulia, în momentul respectiv (1921) era în Petroşani şi se recomanda „*trimiterea în patria lui, Rusia"*[23].

O modalitate indirectă, dacă ar mai fi nevoie, de a deduce tranzitul de persoane prin municipiul reşedinţă de judeţ, îl poate constitui şi un amendament al contractului de închiriere semnat în 16 mai 1938, al celebrului restaurant "Crucea Albă". Reprezentanţii oraşului Deva (comună urbană reşedinţă de judeţ, pe atunci) stabileau condiţiile care trebuiau îndeplinite şi obligaţiile viitorului chiriaş pe următorii 10 ani, cît dura perioada contractuală. O specificaţie interesantă era aceea referitoare la dreptul de a cere reducerea cuantumului chiriei. Astfel, articolul 14 prevedea: „*reducerea chiriei nu se poate cere, excepţie face numai în caz de război, sau dacă comuna Deva ar înceta a mai avea calitatea de reşedinţă de judeţ şi, întrucît în ambele cazuri numai dacă s-ar reduce cu minimum 25 % circulaţia străinilor din acest oraş"*[24]. Acest ultim amănunt ne dă de înţeles faptul că tranzitul străinilor putea fi un element important în aprecierea rentabilităţii unei afaceri comerciale.

După cum am putut observa în rîndurile de mai sus judeţul Hunedoara era animat de un permanent tranzit al populaţiilor de diferite etnii şi categorii sociale. De la refugiaţi care îşi căutau un nou cămin şi muncitori sezonieri sau în industria relativ dezvoltată în centrele judeţului, la simpli vagabonzi, cerşetori şi călători în tranzit. Problema infracţionalităţii era una foarte serioasă, fiind pusă atît la nivelul celei „civile" – furturi, tîlhării, crime, dar şi a celei împotriva statului, aici incluzînd spionaj, sabotaje, terorism, alarmism, ofensă adusă autorităţilor şi multe altele. Mişcările permanente de populaţie făceau foarte dificilă identificarea şi ţinerea sub control a spionilor, dezertorilor, sau a simplilor infractori. Toate acestea se întîmplau după un război mondial care începuse să schimbe definitiv harta economică, socială şi politică a Europei. Să vedem care era situaţia ţiganilor şi cum se integrau în acest „du-te-vino" generalizat.

Nomadismul ţiganilor

[18]SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1919-1929, dosar 111/1929, f. 25;
[19]Ibidem, dosar 115/1929, f. 3;
[20]SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1930-1942, dosar 2/ 1934, f. 122;
[21]Ibidem, dosar 80/1930, f. 6;
[22]SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1919-1929, dosar 84/1929, f. 92;
[23] SJHAN, Fond Primăria Petroşani 1889-1990, dosar 3/1921, nenumerotat;
[24]SJHAN, Fond Primăria Oraşului Deva 1880-1990, dosar 36/1938, ff.4-5;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

Ţiganii nomazi constituiau o parte a totalului populaţiei ţigăneşti din România interbelică. Chiar dacă nu reprezentau o majoritate, făceau o notă discordantă faţă de populaţia sedentară majoritară, aici incluzînd toate etniile conlocuitoare transilvănene. Totuşi, ei trebuie priviţi în contextul mişcărilor de populaţie despre care am discutat în rîndurile anterioare, aceste transmutări caracterizînd într-o bună măsură atît o parte din populaţia satelor, cît mai ales populaţia urbană. Sedentarizarea ţiganilor s-a produs de-a lungul timpului, cu precădere în secolul al XIX-lea, atît în Ţările Române, după desfiinţarea robiei, cît şi în Transilvania, începînd cu reformele Mariei Teresa şi ale lui Iosif al II-lea, la sfîrşit de secol XVIII. Chiar dacă reformele austriece nu au avut efectul dorit de autorităţi, ele au punctat şi au pus la modul oficial problema sedentarizării, acest subiect fiind unul deosebit de discutat ulterior.

În perioada interbelică, documentele arhivistice hunedorene fac referi directe sau indirecte la cazuri de nomadism ale diferitelor grupuri de ţigani. Astfel, o adresă venită de la Bucureşti, la 25 noiembrie 1931, cerea prefecturilor din ţară să nu mai elibereze ”*acte de identitate ţiganilor nomazi fără ca aceştia să fi putut face dovada că au satisfăcut legea recrutării (...)înainte de a justifica şi situaţiunea lor militară, pe lîngă celelalte acte ce urmează să le depună”*[25]. Aici se făcea referire concretă la obţinerea unui statut juridic legat de apartenenţa la o comunitate locală. Dovada de domiciliu era o condiţie obligatorie pentru obţinerea altor documente necesare, cum erau certificatele de paupertate sau de moralitate. Obţinerea unui astfel de certificat de apartenenţă (de domiciliu) fără a putea dovedi locuirea efectivă în localitatea specificată ţinea de ilegalitate şi imoralitate. Nesatisfacerea stagiului militar constituia un motiv serios de încadrarea într-un grup al alterităţii profund blamat de societate.

Nomadismul, aşa cum se poate deduce, era principala acoperire a unor activităţi infracţionale greu de ţinut sub control prin frecvenţa şi caracterul lor inopinat. În Bretea-Română era semnalat un furt dintr-o casă, poliţia declarînd: „*după modul cum aceşti indivizi au lucrat, am putut deduce că au fost ţigani care umblă prin comune şi repară la umbrele şi vase”.* De asemenea, pentru furturi de cai din judeţ erau suspectaţi alţi cinci ţigani nomazi ale căror nume erau cunoscute autorităţilor: Josi I., Braga I., Chelna C. Ilie I. Atodici V. Erau amintite şi alte cazuri de ţigani evadaţi de la Cernăuţi (4 persoane), respectiv din spitalul de la Chişinău, alt ţigan („*individul Paraschiv R. de profesie geambaş)* din Brăila suspect de escrocherie, fiind cu toţii daţi în urmărire pe ţară, inclusiv pe raza judeţului Hunedoara[26].

Referitor la răspîndirea epidemiilor, un exemplu, din pragul celei de a doua conflagraţii mondiale, se cere amintit. Astfel, un ordin primit de la Ministerul de Interne, direcţiunea Administraţiei de Stat prevedea „deparazitarea ţiganilor nomazi”: „*ţiganii nomazi care umblă din sat în sat şi trăiesc în condiţii foarte proaste de igienă, se sustrag (...) oricărui control sanitar, din care cauză prezintă un permanent pericol pentru răspîndirea atîtor boli contagioase, îndeosebi a tifosului exantematic (...) luaţi măsuri de a sesiza imediat controlul sanitar cel mai apropiat la trecerea acestor ţigani nomazi prin localitate pentru a fi supuşi operaţiunii de deparazitare”*[27]. Ca remarcă referitoare la termenul aparent dur folosit – „deparazitare”, specificăm faptul că era folosit în sens strict medical, fiind găsite documente ulterioare, din perioada anilor `40 şi din anii `60, care vorbeau despre *„deparazitarea soldaţilor din cazărmi*”, neputînd fi dovedită contextual nicio urmă de intenţie dezumanizantă.

Împroprietăririle de după Primul Război Mondial se legau de stabilirea domiciliului fix. Astfel, un document din 1920 stipula faptul că nestabilirea în termen de 5 ani ducea la pierderea posesiei terenului, printre cei împroprietăriţi numărîndu-se şi Lucaci A., din

[25]SJHAN, Fond Prefectura Judeţului Hunedoara 1930-1942, dosar 96/1931, f. 10;
[26]SJHAN, Fond Comisariatul de Poliţie Hunedoara, dosar 12/1934, ff. 7, 33, 67, 203, 279;
[27]SJHAN, Fond Comisariatul de Poliţie Orăştie 1933-1950, dosar 6/1939, f. 341;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

„Țigănime", etnia nefiind menționată, noi deducînd-o, în acest caz, cu un grad suficient de probabilitate, din adresă[28].

Situația lui Traian P., țiganul care cerea pămînt pentru a-și reconstrui casa/bordeiul, în urma mutării comunității de țigani din zona livezii comunale, aducea în discuție două chestiuni legate de nomadism. În primul rînd, una din acuzele aduse lui de către consiliul comunal ținea de faptul că era autorul moral al unor furturi săvîrșite de niște *„țigani nomazi"* din casa unui sătean. Practic era acuzat de complicitate cu acea „categorie" care destabiliza comunitățile locale. Apoi, un alt argument al autorităților, aspect care ne interesează în rîndurile prezente, era faptul că *„numitul a venit în comună fără consimțămîntul autorităților, deși nici el, nici soția lui nu sunt din comuna Gelmar, ci din comuna Homorod, iar soția sa din altă comună (...)*. Alt raport al Preturii Plășii Geoagiu, pe același caz, menționa: *„familia aparține de comuna Homorod unde la cerere i se va acorda terenul potrivit pentru construirea casei. Comuna Gelmar a acordat romilor loc pentru construirea de case, însă numai acelora care sunt din comună"*[29]. Astfel, nu se punea problema alungării acestei familii pe criterii „etnice", invocîndu-se problematica neaparținerii din punct de vedere al domiciliului (celelalte trei familii de țigani primind necondiționat pămînt pentru case) și problema infracționalității de care era suspect capul familiei[30].

Sedentarizarea nomazilor era un scop chiar și al Asociației Generale a Țiganilor din România, dovedind astfel conștientizarea unei probleme percepută ca atare de întreaga societate românească, inclusiv de către „elita rromă"[31] în stadiu incipient de formare. Astfel, în apelul *„Către toți țiganii din România"*, lansat la 27 august 1933, apăreau deziderate grupate pe două categorii – culturale și sociale. Punctual 8 din a doua categorie prevedea *„Stăruința de a coloniza pe toți țiganii nomazi, dîndu-li-se pămîntul necesar în diferitele părți ale țării"*[32].

[28]SJHAN, Fond Primăria Deva 1880-1990, dosar 10/1920, ff .43, 73, 83;
[29]SJHAN, Fond Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942, dosar 68/ 1938, ff. 26, 31;
[30] Un caz din contemporaneitatea imediată e cel al relocării rromilor din cartierul Grigorescu, zona „Porcărie" (vecinătatea gării municipiului Deva). La începutul lunii iulie 2019, primarul Devei, Nicolae Florin Oancea anunța intenția de a muta rromii din zona amintită (aproximativ 150 de persoane, respectiv 40 de familii), într-o altă zonă a Devei, *„pentru a readuce liniștea în cartierul Grigorescu"*. Evident era vorba și de un proiect de investiție și dezvoltare care urma să fie implementat, acesta necesitând spațiu. Discuțiile și polemicile între locuitori și Primăria Deva erau, cum se poate ușor deduce, legate de noua zonă unde urmau să fie mutați și construite locuințe modulare, stîrnind îndelungi discuții, care arătau gradul diferit de disponibilitate a devenilor pentru soluționarea „problemei" în cauză. Una din „soluțiile" date de unul dintrei ei era, într-un edificator stil caragilian : *„Domnule primar, luați-i la dumneavoastră acasă"*. Aspectul care ne interesează pentru acest capitol e cel care este practic identic, din punct de vedere al motivației, cu exemplul tratat în lucrarea noastră, și anume se referă la faptul că urmau a beneficia de noile locuințe, construite din bani publici doar cei care aveau domiciliul în Deva, în această categorie neîncadrându-se circa 50-60 de persoane dintre cele care locuiau efectiv în zona „Porcărie". Aceste familii urmau a fi trimise *„acolo de unde au venit"*, așa cum declara primarul în conferința de presă din 12 iulie 2019, vezi https://www.facebook.com/PrimariaMunicipiuluiDeva/ minutul 22:40 ; relevant pentru cazul tratat este faptul că, zona respectivă fusese prezentată, într-un reportaj de pe Kanal D, difuzat în vara anului 2018, drept o *„enclavă a fricii"*, o zonă deosebit de periculoasă, chiar un polițist intervievat caracterizînd-o drept una *„cu potențial criminogen"* vezi https://www.youtube.com/watch?v=rv9Jw4QQwR8 , minutele 4:20 și 5:20;
[31] Folosim etnonimul „rromi", în cîteva locuri, pentru descrierile și aprecierile generale, așa cum se obișnuiește în lucrările de după anii 2000. Totuși, păstrăm predominant etnonimul „țigani" întrucît articolul face referire la perioada interbelică, perioadă în care acest termen se folosea predominant. Etnonimul „romi" apărea după 1933, în special în documentele emise de autorități, cu un caracter oficial. Am păstrat, în citate, etnonimele originale.
[32] Arh.St.București, Fond Direcția Generală a Poliției, dosar 34/1922-1938, ff. 119-129 apud Lucian Năstasă, Andrea Varga, (coord.), *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2001, pp. 185-186;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

Concluzii

Problema infracționalității, era strîns legată de vagabondaj, acești „itineranți", indiferent de etnie, confesiune sau stare socială nu făceau altceva decît să mărească riscurile existente deja pe plan local, sub aspectul infracțiunilor. Apoi încercarea autorităților de a ține sub control mișcarea legionară, frica de „bolșevism", monitorizarea mișcării antisemite, constituiau elemente deosebit de grele atît pentru autorități cît și pentru populație, realizîndu-se o combinație apăsătoare între infracționalitatea „civilă" și cea îndreptată împotriva statului.

Nomadismul țiganilor se integra în cadrul mai larg al vagabondajului pe raza județului Hunedoara. Practicarea meseriilor la modul itinerant nu era suficientă pentru eliminarea suspiciunii săvîrșirii diferitelor infracțiuni. Documentele vorbesc despre muncitori de diferite naționalități „vagabonzi", fiind numiți ca atare pentru simplul fapt că nu puteau dovedi clar originea, domiciliul și locul unde munciseră anterior. De asemenea, avem de-a face inclusiv cu „călugări" vagabonzi care, cel puțin aparent, erau rupți de autoritatea forurilor bisericești superioare, putînd fi suspectați de propagandă „sectară". Propovăduitorii evangheliei în interpretarea diferitelor culte evanghelice, la care se face referire în documentele epocii drept „sectanți" sau „pocăiți", prin activitatea lor pe teren erau încadrați în aceeași categorie de disturbatori ai ordinii sociale, prin îndepărtarea populației de la „dreapta credință", fiind suspecți și de propagandă cu tentă politică, antistatală. De la turiști care făceau fotografii, la vînători sportivi, prostituate (recunoscute oficial, deci practicînd legal activitatea) pînă la simpli vagabonzi, cu toții puteau fi suspectați de activități subversive la adresa statului, sau infracțiuni comune. Astfel, țiganii nomazi, chiar cei care practicau diferite meșteșuguri la modul itinerant erau priviți cu o anumită suspiciune și ținuți sub observație de către autoritățile locale unde poposeau provizoriu. Aceștia se încadrau într-o alteritatea a „străinului vagabond", această categorie cumulînd pe oricine, indiferent de etnie, religie sau stare socială care nu era „de-al locului". Situația politică, economică și militară a României în întreaga perioadă interbelică explica pe deplin această stare de fapt și construcția imaginarului colectiv referitoare la țigani din interbelic. Peste această stare de fapt, ținînd de o realitate descriptivă, se suprapunea imaginea „țiganului nomad", perceput drept un străin neintegrat în peisajul local, marginal și într-o continuă mișcare.

Bibliografie

Surse arhivistice:

SJHAN (Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale)

1. Fond Chestura de Poliție Deva 1919-1946,
2. Fond Comisariatul de Poliție Hunedoara
3. Fond Comisariatul de Poliție Orăștie 1933-1950
4. Fond Parohia Greco-Catolică Hunedoara II
5. Fond Prefectura Județului Hunedoara 1919-1929
6. Fond Prefectura Județului Hunedoara 1930-1942
7. Fond Primăria Orașului Deva 1880-1990
8. Fond Primăria Orașului Hațeg 1913-1989
9. Fond Primăria Petroșani 1889-1990

Lucrări generale și de specialitate:

1. Achim, Viorel. *Țiganii în istoria României,* București: Editura Enciclopedică, 1998;
2. Bidilică, Vasilache. *De vorbă cu rromii ploieșteni*, Ploiești: Editura Cult Art, 2006;
3. Burtea, Vasile. *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București: Editura Lumina Lex, 2002;
4. Dan, Dimitrie. *Etnii bucovinene: armenii, evreii, lipovinenii, rutenii, țiganii*, Suceava: Editura Mușatinii, 2012;

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)

5. Denize, Isabela. *Paradigmes paremiologique de la culture traditionelle rome*, Editura Istros: Brăila, 2016;
6. Martinez, Nicole. *Rromii*, Traducere de Ana Iovănescu, Timișoara: Editura de Vest, 2001;
7. Mitu, Sorin. *Transilvania mea. Istorii,mentalități, identități*, Iași: Polirom, 2013;
8. Năstasă, Lucian; Andrea Varga, (coord.). *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țiganii din România (1919-1944)*, Cluj: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2001
9. Nemecsek, Ștefan. *Presa hunedoreană (de la origini pînă în present),* volumul 2, Vulcan: Realitatea Românească, 2007;
10. Nicoară, Toader. *Transilvania la începuturile timpurilor modern (1680-1800). Societate rurală și mentalități collective,* Cluj-Napoca: Editura Dacia;
11. Oliveira, Martin. *Romanes. Tradiția integrării la romii gabori din Transilvania*,Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților, 2012;
12. Zamfir, Cătălin; Marin Preda, coordonatori. *Romii în România,* București: Editura Expert, 2002;
13.

Surse on-line:

1. https://www.facebook.com/PrimariaMunicipiuluiDeva/ , accesat la 15.07.2019
2. https://www.youtube.com/watch?v=rv9Jw4QQwR8 , accesat la 15.07.2019

BDD-A30543 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:44 UTC)